

Eva Trnová

Pedagogická diagnostika nadaných žáků

Kapitola v online publikaci: Pedagogická diagnostika a pedagogické diagnostikování. Učební materiál

Autorky: Jana Kratochvílová, Jana Obrovská, Dana Veselá, Markéta Francová, Kateřina Vlčková, Jarmila Bradová, Hana Koblihová, Eva Trnová

Dostupné: <https://munispace.muni.cz/library/catalog/book/2146>

1. Úvod

Rozhodujícím krokem pro rozvoj nadaného je rozpoznání neboli identifikace jeho nadání. Nejčastěji zvažují nadání dítěte rodiče. Pokud nedojde k rozpoznání nadání v rodině, jsou obvykle těmi, kdo identifikují nadání dětí, učitelé. Odborníci (Havigerová, 2011; Hříbková, 2009 aj.) se shodují v tom, že pro rozvoj nadání má velký význam jeho včasné odhalení, proto je velmi důležité, aby učitelé byli seznámeni s problematikou nadání. Povinnost vytvářet podmínky pro rozvoj nadaných a mimořádně nadaných je legislativně dána školským zákonem zákon č. 561/2004 Sb¹ a vyhláškami, které reagují na aktuální situaci ve vzdělávání, proto je nutné sledovat změny, které jsou v nich obsaženy (viz Vyhláška č. 27/2016 Sb.)². Dále se povinností škol rozvíjet nadání zabývá Rámcový vzdělávací program (dále RVP), z něhož vyplývá, že každá základní a střední škola musí ve svém školním vzdělávacím programu deklarovat způsob vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků. Prvotním krokem je jejich identifikace, která je pro učitele často obtížná, a proto nadání žáků nemusí neodhalit. Tuto skutečnost potvrzuje výstup dotazníkového šetření mezi učiteli, ve kterém 70 % z nich uvedlo, že se ve své pedagogické praxi s nadaným žákem nesetkali vůbec nebo jen výjimečně (Machů & Kočvarová, 2013) Toto tvrzení učitelů však neodpovídá udávanému počtu nadaných v populaci, což je dle Gaussovy křivky přibližně 2-3 % (Laznibatová, 2007). Podle odborníků (např. Hříbková, 2009) dokáže projevit vysokou schopnost v nějaké oblasti až 10 % lidí a Freeman (2005) dokonce uvádí, že při správné identifikaci by se mohlo jednat až o 25 % populace, proto je vzdělávání učitelů v oblasti identifikace nadání velmi důležitá.

2. Vymezení základních pojmů

V následujícím textu jsou vymezeny základní pojmy, které jsou nezbytné pro pochopení problematiky identifikace nadání.

2.1. Nadání a talent

Jednoznačně definovat pojmy nadání a talent je velmi obtížné, protože jsou odlišně vnímány různými odborníky. Přehled jednotlivých definic lze najít v odborné literatuře zabývající se nadáním (Havigerová, 2011; Hříbková, 2009; Škrabánková, 2012 aj.). Velmi zjednodušeně lze vymezit tři základní

---

¹ Školský zákon č. 561/2004 Sb. se zabývá vzděláváním nadaných dětí, žáků a studentů, a to především v § 17–19. V § 17 o vzdělávání nadaných dětí, žáků a studentů je uvedena povinnost škol vytvářet podmínky pro rozvoj žáků. U nadaných žáků je doporučeno obohacování výuky v určitých předmětech. U žáků sportovně nadaných lze organizačně upravit vzdělávání. U mimořádně nadaných žáků je možná akcelerace (přeřazení do vyššího ročníku). Část § 18 se zabývá individuálním vzdělávacím plánem. Ředitel školy může žákovi, který má speciální vzdělávací potřeby nebo mimořádné nadání, schválit vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu. Část § 19 se zabývá podpůrnými opatřeními.

² Tato vyhláška prošla úpravami ve znění vyhlášky č. 270/2017 Sb., vyhlášky č. 416/2017 Sb., vyhlášky č. 244/2018 Sb., vyhlášky č. 196/2019 Sb., a vyhlášky č. 248/2019 Sb. a vyhlášky č. 606/2020 Sb. Úplné znění vyhlášky ke dni 1. 1. 2021 bylo zpracováno Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pouze jako informativní materiál. Právně závazné znění vyplývá výhradně ze Sbírky zákonů (<https://www.msmt.cz/dokumenty-3/vyhlasiky-ke-skolskemu-zakonu>).

pohledy na vztah těchto pojmů: nadání a talent jako synonyma, talent jako projevené nadání a v českém prostředí časté rozlišení těchto dvou pojmů podle oblasti nadprůměrných schopností, a to nadání pro kognitivní oblast a talent pro oblast uměleckou a sportovní. Hříbková (2009) však doporučuje přistupovat k rozlišování nadání a talentu velmi obezřetně, protože při jejich vymezování může dojít k jejich vzájemnému zaměňování a nejasnostem. Proto budou v této kapitole používány pojmy nadání a talent jako synonyma.

V Pedagogickém slovníku je definováno nadání následovně: „V pedagogickém pojetí převládá tradiční představa o nadání jako o výjimečné složce osobnosti některých jedinců, zejm. pro umělecké obory, pro sport, jazyky a matematiku.“ (Průcha, Walterová & Mareš, 2009, s. 164).

V RVP není vymezen pojem nadání, ale nadaný a mimořádně nadaný žák, a to podle vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. Za nadaného je dle této vyhlášky považován takový žák, „který při adekvátní podpoře vykazuje ve srovnání s vrstevníky vysokou úroveň v jedné či více oblastech rozumových schopností, v pohybových, manuálních, uměleckých nebo sociálních dovednostech.“ Dále je v této vyhlášce vymezen i pojem mimořádně nadaný žák, což je takový „žák, jehož rozložení schopností dosahuje mimořádné úrovně při vysoké tvořivosti v celém okruhu činností nebo v jednotlivých oblastech rozumových schopností, v pohybových, manuálních, uměleckých nebo sociálních dovednostech.“

V rámci identifikace nadání je důležité zmínit vertikální klasifikaci nadání, která rozlišuje dva typy nadání z hlediska vývoje, a to nadání latentní (potenciální) a manifestované (aktuální).

Latentní (potenciální) nadání lze zjednodušeně označit jako „neprojevené“ nebo „skryté“. Jedná se o dispozice a vrozené předpoklady k určitým druhům nadprůměrných výkonů, tedy skrytý potenciál jedince, který se za příznivých podmínek může projevit, zatímco za nepříznivých podmínek nemusí být vůbec odhalen. Latentní nadání je typické pro mladší děti, které ještě nemají rozvinutý dominantní zájem a nejsou u nich pozorovány výjimečné výkony v některé oblasti. Byl však u nich zjištěn potenciál k budoucím výjimečným výkonům. Takové děti lze nazývat potenciálně nadanými (Hříbková, 2009).

Manifestované (aktuální) nadání se projevuje v konkrétních oblastech, ve kterých jedinec aktuálně podává nadprůměrné výkony. Předpokládá se, že k projevení (manifestaci) nadání je potřeba stimulace dítěte a vhodné podmínky pro manifestaci nadání. Je obvykle spojeno se systematickým rozvojem jedince v oblasti nadání, ale také tréninkem, nácvikem a vynaložením dostatečného úsilí. To nadanému umožňuje podávat nadstandardní výkony. S manifestovaným kognitivním nadáním se obvykle setkáváme u dětí staršího školního věku, které projevují své nadání podáváním nadprůměrných výkonů ve škole i mimo ni dle oblasti jejich nadání (Hříbková, 2009).

2.2 Nominace, identifikace a diagnostika

K rozpoznání nadání nejčastěji dochází během **identifikačního procesu**, jehož etapy se dle různých odborníků mírně odlišují. Obvykle zahrnuje tři hlavní etapy, a to nominaci, identifikaci a diagnostiku, které různí odborníci dále rozlišují na dílčí kroky nebo naopak je spojují (Škrabánková, 2012). Vzhledem k terminologii, která je používána v této monografii, je nutné vnímat některé odlišnosti v používání pojmu diagnostika a diagnostikování, což je vysvětleno v následujícím textu a je v souladu s terminologií používanou v souvislosti s problematikou nadání.

2.2.1 Nominace

Nominace je první etapou, kterou odborníci chápou jako navržení žáka za potenciálně nadaného. Fořtík a Fořtíková (2015) uvádějí následující možnosti nominace:

- **Rodičovská nominace** – je to nejčastější nominace, jak již bylo výše zmíněno. Někteří pedagogové ji však neuznávají, protože se domnívají, že rodiče si dítě idealizují, neposuzují jej

objektivně nebo k nominaci nemají dostatečné vzdělání. V některých případech je tomu skutečně tak, ale v převážné většině rodiče nominují dítě na základě odlišností od dětí stejného věku a nominace je oprávněná, zejména u dětí v předškolním věku. Rodiče mají komplexnější informace a tráví s dětmi více času než učitelé, proto je důležité věnovat nominaci rodičů náležitou pozornost. Dalším významným rozdílem mezi rodiči a učiteli bývá pohled na dítě. Rodiče se často zaměřují na osobnostní charakteristiky svých dětí na rozdíl od učitelů, kteří kladou důraz na školní výkon, zjednodušeně řečeno na známky (Fořtík & Fořtíková, 2015).

- **Nominace učitelem nebo skupinou učitelů** – nominovat může jeden učitel, ale k zvýšení objektivity je vhodné zapojení více učitelů, kteří žáka učí. Je důležité, aby se vzájemně neovlivňovali. Názory učitelů se však mohou výrazně lišit, zejména je-li žák nadaný pouze v určité oblasti. I v případě nominace učitelem je důležité spolupracovat s rodiči pro získání potřebných informací o vývoji dítěte. Osobní i rodinná anamnéza může velmi pomoci v identifikačním procesu žáka. Učitelé mohou využít při nominování nadaného žáka také další metody pedagogické diagnostiky jako je rozhovor, pozorování, analýza produktů a další.
- **Nominace spolužáky** – tato nominace není častá, ale může pomoci odhalit zejména některé typy nadaných žáků. Například dvakrát výjimečného nebo utajeného nadaného, kdy žák projeví své schopnosti v kolektivu vrstevníků spíše než ve vyučovacím procesu. Jako vhodná forma pro tuto nominaci může být zadání pro žáky, aby napsali svůj názor, kdo by měl školu reprezentovat v soutěži, koho považují za nejlepšího v určitém předmětu, kdo si myslí, že nejlépe vykonává určitou činnost apod. Učitel tak může získat informace o schopnostech žáků z jiného úhlu pohledu.
- **Autonominace** – jedinec se sám nominuje na nadaného. Může k tomu docházet v domácím i školním prostředí. Tato nominace obdobně jako nominace spolužáky není častá. Vyskytuje se spíše u starších žáků, kteří si uvědomují některé své odlišnosti. Učitel může využít autodiagnostiku ve formě zadání úkolu, kdy dítě se má samo popsat a uvést, v čem si myslí, že dosahuje dobrých výsledků, kde má naopak problémy, jak se cítí v různých situacích apod.

Ideální je, pokud je žák nominován více subjekty, aby byla zajištěna co nejvyšší míra objektivity.

2.2.2 Identifikace

Po nominaci následuje identifikace jako další etapa identifikačního procesu. Tyto dvě etapy na sebe úzce navazují, prolínají se a někdy zcela splývají. Identifikací rozumíme již vlastní vyhledávání potenciálně nadaných jedinců. K tomu je nezbytné nejen znát typické charakteristiky nadaných dětí, ale také mít k dispozici vhodné identifikační nástroje. Uplatnění v této (i předchozí) etapě nacházejí metody pedagogické diagnostiky. Zjišťování nadání může probíhat podle objektivních a subjektivních metod (Fořtík & Fořtíková, 2015).

Objektivní metody jsou založeny na standardizovaných postupech a data, která jsou jimi získána, jsou vyhodnocena na základě stanovených pravidel a výsledky lze považovat za objektivní. Patří sem především standardizované testy. V této etapě neuvažujeme o metodách, které používají odborníci ke stanovení diagnózy, ty patří do poslední fáze identifikačního procesu, a to diagnostiky. Existují však standardizované testy, které mohou využít pedagogové a v některých případech i rodiče. Na stránkách Národního ústavu pro vzdělávání³ lze nalézt originální českou testovací baterii, která je určena pedagogům pro screeningové vyhledávání nadaných žáků. Je tvořena posuzovacími škálami, ve kterých učitel hodnotí chování konkrétních žáků na čtyř až pětibodové stupnici, a didaktickými testy z matematiky a českého jazyka. Dále je možné využít screeningovou metodu NOMI⁴, která je primárně určena pedagogům pro vyhledávání mimořádně nadaných dětí v předškolním věku.

³ Národní ústav pro vzdělávání: <http://www.nuv.cz/t/diagnostika/projekt-dis/posuzovaci-skaly-a-didakticke-testy-k-vyhledavani-nadanych>

⁴Pedagogicko-psychologická poradna Královehradeckého kraje:

<https://sites.google.com/a/pppkhk.cz/info/dalsi-informace/informace-pro-ms/screeningova-metoda-nomi>

Mensa ČR se snaží vytvořit testy, které by umožnily identifikovat nadání jiným způsobem než pomocí IQ testů. Identifikací nadaných se velmi intenzivně zabývá Centrum rozvoje nadaných dětí, které je zřízeno na katedře psychologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Centrum realizuje výzkumy a na jejich základě jsou vytvářeny metody pro zjišťování nadání. Již vyvinuli Test pro identifikaci nadaných žáků v matematice - TIM³⁻⁵, který je vhodný pro testování logicko-matematického myšlení žáků 3. - 5. tříd. V současné době pracují na vývoji komplexního diagnostického systému Invenio⁵, který z pohledu této kapitoly propojuje všechny 3 etapy identifikačního procesu. Jedná se o moderní diagnostický systém, který umožní stanovení profilu dílčích schopností žáků 1. - 6. tříd ZŠ. Velkým kladem Invenia je způsob testování schopností žáků, který je založen na jednoduchých videohrách. Havigerová (2013) testovala děti předškolního věku pomocí CGS testu (**C**haracteristics of **G**iftedness **S**cale), který mohou použít v zjednodušené formě i rodiče. Včasná identifikace může být prevencí například tzv. podvýkonnosti, kdy se jedná o nesoulad mezi potenciálem a podávaným výkonem.

Subjektivní metody používají především pedagogové. Mohou je používat v určité zjednodušené formě i rodinní příslušníci, spolužáci, přátelé, kdy jde spíše o nominaci než identifikaci a jedná se převážně o názory těchto osob (Fořtík & Fořtíková, 2015). Pedagogové mohou aplikovat jako identifikační nástroj v podstatě všechny metody pedagogické diagnostiky (rozhovor, pozorování, dotazník, test, analýza výkonů, výtvorů a činností žáka aj.), které byly popsány v předchozích kapitolách. Je však potřeba, aby kromě správné aplikace diagnostických metod byli seznámeni i s teoretickými poznatky z oblasti nadání a vzdělávání nadaných. V závěru kapitoly jsou proto uvedeny informace o charakteristických projevech nadaných. Pro dokonalé seznámení s problematikou nadání je však nutné studium odborné literatury.

Objektivní i subjektivní metody jsou při identifikaci nadaných žáků velmi důležité. Každá z metod má své výhody a nevýhody. Je důležité si uvědomovat, že mezi subjektivním hodnocením nadání žáka a výsledky objektivních testů, může být značný rozdíl. Pokud na základě dat získaných subjektivními nebo především objektivními metodami je žák identifikován jako nadaný, je vhodné pro něho vypracovat plán pedagogické podpory.

2.2.3 Diagnostika

V této etapě se jedná o potvrzení nadání pomocí objektivních metod a je záležitostí odborníků na danou oblast, především psychologů a speciálních pedagogů. V České republice vlastní diagnostiku nadání provádí školská poradenská zařízení, zejména Pedagogicko-psychologické poradny, ale také Speciálně-pedagogická centra (např. při diagnostice nadání u dítěte s poruchou autistického spektra). Komplexní psychologická diagnostika mimořádného nadání by měla zahrnovat: analýzu dat z rodinné a osobní anamnézy, administraci standardizovaného komplexního individuálního testu rozumových schopností, posouzení tvořivosti, zjištění osobnostních charakteristik a vlastností (včetně sociálních a komunikačních dovedností), analýzu výsledků pedagogické diagnostiky učitelů zaměřené na různé charakteristiky osobnosti dítěte a na jejich projevy v jeho chování, zjištění specifické práce s učivem a strategií myšlení (učební a kognitivní styly), analýzu motivace a zájmové činnosti, případně dle potřeby též profesní orientaci. Aby bylo nezletilé dítě v školském poradenském zařízení vyšetřeno, je nutná vyplněná žádost, informovaný souhlas zákonného zástupce dítěte a vyjádření školy, navazující na „prediagnostiku“, která je realizována v etapě nominace a identifikace.

O vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných uvádí vyhláška č. 27/2016 Sb., že zjišťování mimořádného nadání včetně vzdělávacích potřeb žáka provádí školské poradenské zařízení ve spolupráci se školou, která žáka vzdělává. Pokud se nadání žáka projevuje v oblastech pohybových, manuálních nebo uměleckých dovedností, vyjadřuje se školské poradenské zařízení zejména ke specifickým žakovým osobnostem, která mohou mít vliv na průběh jeho vzdělávání, a míru

---

⁵ Podrobné informace lze najít na stránkách Nadané děti: <https://www.nadanedeti.cz/testy-obecne-informace>

žákova nadání zhodnotí odborník v příslušném oboru, jehož odborný posudek žák nebo zákonný zástupce žáka školskému poradenskému zařízení poskytne. Na základě zprávy ze školského poradenského zařízení vypracuje škola individuální vzdělávací plán pro mimořádně nadaného žáka. Pro správný rozvoj nadaného je spolupráce školy a školského poradenského zařízení nezbytná.

3. Charakteristiky nadaných dětí

Žádné dvě děti nejsou zcela stejné a o nadaných dětech platí totéž. Clark (2008) dokonce uvádí, že nadaní se od sebe odlišují více než jedinci intaktní populace. Proto nelze nadané žáky vnímat jako homogenní skupinu (Fořtík a Fořtíková, 2015). Přesto lze vymezit projevy, se kterými se u nadaných můžeme setkat a na které je nutné brát zřetel při jejich vzdělávání. Nadaní však nemusí disponovat všemi projevy a ani jejich výskyt není zárukou, že se jedná o nadaného. Dále je velmi důležité vzít v úvahu, že uváděné projevy mohou být ovlivněny věkem nadaného a že jsou obvykle vázány na oblast nadání. Zejména je potřeba si uvědomit, že nadání je součástí celé osobnosti nadaného jedince, nikoliv její samostatná a izolovaná část, proto je nutné zvažovat osobnost nadaného jako celek (Laznibatová, 2007). V odborné literatuře lze v různých obměnách nalézt charakteristiky nadaných dětí (Laznibatová, 2007; Hříbková, 2009; Škrabánková, 2012; Fořtík & Fořtíková, 2015.) V následujícím textu uvádíme znaky nadaných dětí, které uvádí Laznibatová (2001, cit. podle Fořtík & Fořtíková, 2015, s. 16).

Laznibatová dělí znaky nadaných dětí do následujících tří oblastí:

- **Všeobecné znaky** – do této skupiny řadí rané čtení, bohatou slovní zásobu, energii, elán do života, několik rozmanitých zájmů, chápání významu cizích slov a jejich správné používání, výjimečnou paměť, zájem diskutovat na různá témata, schopnost používat abstraktní pojmy, pozornost.
- **Tvořivé znaky** – mezi ně spadá velmi bohatá představivost a fantazie, chuť k intelektové hravosti, schopnost dojít k originálním nápadům, schopnost originálně řešit úlohy všech možných typů, snaha o jedinečnost a neopakovatelnost při tvorbě, estetické citění na vysoké úrovni, imaginace. Dále k těmto znakům patří velká zranitelnost a citlivost jedince. Jedinec může v některých situacích prudce a výbušně reagovat.
- **Učební znaky** – k učebním znakům zařazuje rychlé tempo, pozorování, rozeznávání detailů, schopnost pochopit podstatu problému, analyticko-syntetické i logicko-algoritmické myšlení na vysoké úrovni, kreativita a kreativní myšlení, hledání více řešení problému, zevšeobecňování, zájem o neustálé vyhledávání informací. U jedince je rozvinuta schopnost sebekritického a kritického myšlení. Je pro něj typické puntičkářství.

Jiný pohled na projevy nadaných ve školním prostředí, kterými se mohou nadané děti svými projevy značně lišit od svých vrstevníků, prezentuje tabulka 1. Jsou v ní uvedeny jednotlivé oblasti související se vzděláváním a charakteristické projevy nadaných.

Tabulka 1. Projevy nadaných ve vzdělávacím procesu

	Oblast	Charakteristické projevy nadaných jedinců
1.	Motivace	<ul style="list-style-type: none"> • vnitřní motivace pro oblast jejich zájmu, často velmi silná; • obtíže s motivováním v jiných oblastech, které nadaný vnímá jako „nedůležité“ z hlediska svého zájmu.
2.	Přístup k učení	<ul style="list-style-type: none"> • perfekcionismus, který požadují i od druhých; • jsou sebekritičtí a někdy mají chybné sebepojetí; • zaujetí pro činnost související s jejich zájmem; • neumí se učit, proto mohou mít problémy na vyšších stupních škol; • schopni delší pozornosti pro oblast jejich zájmu; • vysoká koncentrovat pro oblast jejich zájmu.

3.	Paměť	<ul style="list-style-type: none"> • obvykle vynikající, a to zejména v oblasti jejich zájmu; • může být encyklopedická; • vytvářejí struktury; • rychlé zapamatování – nepotřebují tolik opakování jako intaktní populace.
4.	Zpracovávání informací	<ul style="list-style-type: none"> • rychlé zabudovávání nových poznatků do existujících znalostních struktur a v případě potřeby jsou schopni je přebudovat; • používají vyspělejší myšlenkové procesy; • dovedou rychle a správně zobecňovat; • chtějí získávat nové informace a dokáží si je vyhledat; • lépe rozumí abstraktním pojmům než jejich vrstevníci; • vidí neobvyklé vztahy a souvislosti.
5.	Osvojování poznatků	<ul style="list-style-type: none"> • velmi rychlé, nepotřebují tolik procvičování jako intaktní populace; • opakování již známého je zdrojem nudy a nepozornosti; • kladou si otázky; • umí kriticky uvažovat; • prezentují své názory a dokáží je obhajovat.
6.	Pozorování	<ul style="list-style-type: none"> • mají výborné pozorovací schopnosti, dokáží rozlišit i detaily, které jejich vrstevníci nevnímají; • na základě pozorování vyvozují závěry; • jsou schopni odlišit podstatné znaky od nepodstatných; • plánují postup.
7.	Řešení problému	<ul style="list-style-type: none"> • chápou problémy v širších souvislostech; • jsou schopni uplatňovat osvojené poznatky a zkušenosti v nových situacích; • mají živou představivost; • jsou často originální ve svém uvažování i ve způsobu řešení úkolů; • někdy nejsou schopni přijmout argumenty, které se neshodují s jejich názory.
8.	Smysluplnost	<ul style="list-style-type: none"> • chtějí znát důvody, • chtějí se podílet na plánování, • chtějí mít možnost volby, • odmítají plnit úkoly, které považují za nesmyslné; • neradi se podřizují pravidlům, zejména těm, které nepovažují za odůvodněná.
9.	Vztahy s vrstevníky, dospělými	<ul style="list-style-type: none"> • vzhledem k odlišnosti si nemusí rozumět s vrstevníky, kteří nesdílejí jejich zájmy a jsou na jiné intelektuální úrovni; • mohou odmítat skupinovou práci se spolužáky a být jimi také odmítáni; • pokud nemají možnost komunikovat s vrstevníky „na stejné kognitivní úrovni“, vyhledávají dospělé; • mají sklon k odmítání autorit (např. učitelé, další pedagogičtí pracovníci), pokud je nepovažují sami za autoritu.
10.	Emocionální nevyváženost	<ul style="list-style-type: none"> • velké odlišnosti - je nutné vnímat osobnost nadaného jako celek - někteří odborníci (např. Freeman) s touto charakteristikou nadaných nesouhlasí

	<ul style="list-style-type: none"> • bývá spojena s úrovní pohledu na existencionální otázky – zabývají se úvahami, které jejich vrstevníci nevnímají; • mají rozvinutý cit pro morálku a spravedlnost; • nadání umocňuje jejich osobnostní charakteristiky, a proto mohou být více vznětliví, netrpěliví, což může vyvolávat problémy ve vztazích.
--	--

Zároveň je nutné upozornit na asynchronní vývoj jednotlivých složek osobnosti nadaných (intelektově – emocionální, intelektově – sociální, intelektově psychomotorická, intelektově – verbální). Například některé děti v předškolním věku dokáží číst, násobit, ale neumí si zavázat tkaničky.

V důsledku specifických osobnostních charakteristik, nesprávné identifikace, chybějící vhodné motivace, absence individuálního přístupu se mohou u nadaného žáka objevit různé negativní projevy. Jurášková (2006) uvádí sedm problémových projevů nadaných dětí:

1. Hyperaktivita – lze rozlišit hyperaktivitu ve verbální, motorické oblasti, či v obou zároveň. Pro verbální hyperaktivitu je charakteristické časté vykřikování, skákání do řeči, vyrušování (bavení se), „chytání za slovíčka“, netrpělivost s ostatními. V motorické oblasti můžeme pozorovat neklidné sezení, rytmické pohyby, pohrávání si s předměty. Když se ve třídě neděje nic nového, zajímavého, začne si nadaný vytvářet podněty sám.

Hyperaktivita nemusí znamenat nepozornost, nadaný žák obvykle stíhá dělat více věcí najednou. Může však svým chováním vyrušovat ostatní spolužáky. Problémy vznikají, pokud má hyperaktivní nadané dítě sníženou schopnost koncentrace.

2. Perfekcionalismus – s nadáním se často pojí tížádost a nadané děti si nastavují minimální laťku své výkonnosti velmi vysoko. Pokud ji nepřekročí, bývají nespokojení, někdy dokonce prudce vybuchnou. Dochází k nebezpečí vzniku sníženého sebevědomí, pocitů nespokojenosti se sebou samým, až emocionálních poruch.

3. Supersenzitivnost – některé nadané děti citlivě vnímají komunikační a fyzikální okolní podněty (řeč, hluk z okolí, světlo). Také i povzbudivou kritiku mohou vnímat negativně a v jejím důsledku může docházet k zvýšené plačtivosti, uzavřenosti, či výbuchům zlosti.

4. Denní snění – může souviset s nudou, kterou nadaní mohou zažívat při vyučování. Někteří působí nepřítomně až apaticky. Při snění se jakoby ponořují do vlastního světa.

5. Netolerance authority – i malé děti, které jsou nadané, přistupují k dospělým jako k rovnocenným partnerům. Rády komunikují, ptají se, ale také kritizují, vždy chtějí porozumět smyslu úkolu.

6. Netolerance k rutinním činnostem - nadaní potřebují ke svému rozvoji nové podněty, výzvy. Naopak mechanické postupy (rutinní počítání, opakované čtení stejného textu apod.) těžce snášejí, připadá jim nudné a nesmyslné. Negativní odezvou je nezájem, odmítání, negativismus.

7. Problémy v sociálních kontaktech – mohou vznikat primárně ze dvou příčin:

1. Nepřijatý aspirující vůdce – nadaný vystupuje jako silná osobnost, která má tendenci vést všechny ostatní. Pokud ho kolektiv nepřijme, stává se buď samotářem, nebo tvrdohlavě až agresivně prosazuje své názory.
2. Nadaný žák je introvertní, uzavřený, neochotný spolupracovat s druhými.

Odlišnost je bohužel obvykle vnímána jako problematický jev, a tak je tomu často i v případě nadaných jedinců. U učitelů může toto vnímání pramenit z nedostatečných vědomostí a dovedností v oblasti

vzdělávání nadaných žáků, proto se obávají práce s nadanými dětmi. Dnes existuje dostatek odborné literatury a jsou realizovány semináře zabývající se problematikou nadaných, kde učitelé mohou získat potřebné informace a překonat tak své obavy.

4. Závěr

Pro rozvoj nadaných jedinců má včasná identifikace velký význam. Významnou úlohu sehrávají v identifikačním procesu právě učitelé. Aby ji mohli plnit, musí být dostatečně vzděláni jednak v problematice nadání, ale také v pedagogické diagnostice. Nejprve si musí „všimnout“ potenciálu dítěte a následně pomocí metod pedagogické diagnostiky nadání dítěte identifikovat. Po finální etapě diagnostikování nadání odborníky čeká učitele ta nejdůležitější etapa – práce s nadaným žákem. Je to práce náročná, ale při správném přístupu přináší radost a uspokojení.

Zdroje:

- Clark, B. (2008). *Growing up gifted (7th ed.)*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.
- Fořtík, V., & Fořtíková, J. (2015). *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností* (Vydání druhé). Portál.
- Freeman, J. (2005). *Permission to be gifted*. In R. J. Sternberg & J. E. Davidson (Eds.), *Conceptions of giftedness, second edition* (pp. 80–97). New York, NY: Cambridge University Press.
- Havigerová, J. M. (2011). *Pět pohledů na nadání*. Grada.
- Havigerová, J. M. (2013). *Vyhledávání nadaných dětí v předškolním věku: škála charakteristik nadání a její adaptace na české podmínky*. Grada.
- Hříbková, L. (2009). *Nadání a nadaní: pedagogicko-psychologické přístupy, modely, výzkumy a jejich vztah ke školské praxi*. Grada.
- Jurášková, J. (2006). *Základy pedagogiky nadaných*. Praha
- Laznibatová, J. (2007). *Nadané dieta: jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie*. Bratislava: Iris.
- Machů, E. & Kočvarová, I. (2013). *Kvalita školy z hlediska péče o nadané žáky*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.
- Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2009). *Pedagogický slovník (6., aktualiz. a rozš. vyd)*. Portál.
- Škrabánková, J. (2012). *Žijeme s nadáním*. Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta.